

Török Sándor;

A pesti rendőrök

I.

Mikor az összeomlás s az azt követő forradalmak zűrzavara után Blaha Lujza az első rendőrt meglátta az utcán, — a rendőrt, amint áll a posztján! — a nyakába borult. A közhelyek magyarul legjobban: hidegnek kell lenni ahhoz, hogy tudatosan érzékelni tudjuk milyen jó a meleg és viszont. Kinek tűnt fel „a rend” éveiben a rendőr? Jórészt akkor vettük tudomásul, ha „kellemtlenkedett”, „beavatkozott”.

Blaha Lujza és az ismeretlen őrszemes rendőr jelenét Dorning Henrik nyugalomba vonult főkapitányhelyettesétől tudom — a rendőrség krónikásától — s eszembe jut most, amíg a főkapitányság nagy tanácsstermében alá fel sétálok. A falról régi pesti főkapitányok néznek alá aranykeretekből — némelyiknek aranyát már megfüstölte az idő. A Thaisz Eleké egészen barna s azután többé-kevésbé egyre fényesebbek az aranykeretek, ahogy következnek egymásután Bezzegh-Huszágh Miklósig. Ezek az emberek, akik itt a falakról most alátekintenek, az ügyes-bajoskodókra, ezek vigyáztak a főváros rendjére hosszú évtizedeken keresztül. Bonyolult gépezet ez s az idővel diszmagyarban aranyrámába kerülő főkapitánytól hosszú az út az őrszemes rendőrig. De amilyen az ur, olyan a szolgálja s a hírhedt Thaisz-éra drabantjaitól is messi esik a mai főkapitányok gyermekvezető, nyelveket beszélő rendőrsége. Messi esik az a rendőr, akiben Blaha Lujza egy tuláradó öléssel a feltámadó Rendet üdvözölte.

A budapesti államrendőrség nemrég ünnepezte hatvanéves jubileumát, a detektívtestület pedig most ötvenéves jubileumához érkezett s ezekről a régi főkapitányokról és régi rendőrökről szeretnék hallani. Alá-fel sétálok addig a hosszú tanácsstermen s nézegetem a képeket az aranyrámban. Thaisz Elek kezd meg a sort, ösbajuszón, szakállas, kurucos arcával s következnek sorra Jekelfalussy Lajos, — aki mint kormánybiztos jött rendet teremteni a zavarosban, — Török János, a nagy szervező és rendőrtanító, — Sélley Sándor, Rudnay Béla, a milléniumi „csillogó esztendő” főkapitánya, — ő már csak bajuszos, — Boda Dezső, aki a háborút előző vérsztjosló csendben vette át a rendőrséget s kitartott 1917-ig, akkor egy évre Sándor László követte — 1917/18 a legnehezebb esztendő — utána 1919/20-ban Matyasovszky György, végül Nádosy Imre, majd őt követi a diszmagyaros fényes urak között egy cvikkeres polgári ruhás ur, Marinovich Jenő; azután Bezzegh-Huszágh Miklós. Ő zárja az aranyrámba képek sorát. A belső szobában Ferenczy Tibor főkapitány az ur, akinek engedélyével most gyülekeznek informátoraim, hogy a régi rendőrségről beszéljünk.

Mert kényes és előkelő s az alacsony úrszerűség elől elzárkózó testület a rendőrség. Kalmár Béla főkapitányhelyettes, — az ő szobájában jövünk össze — nem győzi hangsúlyozni: de nehogy „dajkamese” legyen ám a dologból, csak szakszerűen, szakszerűen! — s az első pillanatban bár semmit nem vésztetem, de mégis mintha kicsit rosszul érezném magam a négy „főrendőr” között. Holott én vállalom őket. Ők négyen talán a legöregebb pesti rendőrök. Kalmár főkapitányhelyettes 1903 óta szolgálja a rendet, Dorning Henrik nyugalmazott főkapitányhelyettes — a büntető osztály volt vezetője — 1897 óta, Baksa János a rendőrség másik történetírója, 1904 óta — most a közigazgatási ügyosztály vezetője, — Török János főparancsnok pedig — a szervező Török főkapitány unokaöccse — 1906-ban lépett szolgálatba. Mindvégig Pesten dolgoztak, ismerték a rendőrséget kívül-belül, a régen volt főkapitányokat pedig

vagy személyesen, vagy a legrégebbieket legalábbis még eleven hallomásból.

Rövid vita indul, hogy hogyan is kezdjük voltaképpen. Hiszen a rendőrség történetét csak így elmondani s megírni nem lehet egy barátságos beszélgetés során. Dorning Henrik vállalja, hogy nagyjából felvázolja néhány szóval a multakat. S beszélni kezd. A vázlatból rendre történet, már-már történelem lesz, a néhány szóból folyamatos előadás. — egy-két soros jegyzetek a kezében, — s rendre így alakulnak ki ezek a letűnt idők.

— A pesti rendőrség 1873 december 15-ike óta „államrendőrség”. Addig három főkapitánya volt Budapestnek. Hiszen nem is volt Budapest, hanem volt Óbuda, Buda és Pest. Thaisz Elek volt a pesti főkapitány, Kóvics Károly a budai és Lomniczy József az óbudai. A még régebbi idők története meglehetősen ködbevész. Tény az, hogy Pestnek az 1700-as évek eleje óta volt kapitánya. Egészen 1848-ig. 48-ban az első magyar felelős kormány kísérletezett az egyesítéssel, a belügyminisztériumban külön rendőri osztályt állítottak föl, „Országos Rendőri Hivatal” volt a címe ennek az osztálynak, élén Hajnik Pál állott.

— A szabadságharc leverése után az idevezényelt katonai hadtest rendőri osztálya látta el a rendfenntartást, majd ezt követte a „császári, királyi polgári rendőrigazgatóság”, a hírhedt policia. Ennek a policiának vezetői voltak előbb a hírhedt Protman, majd Vorovka. A közbiztonsági állapotok ebben az időben elvadtak. Polgári funkcionáriusokkal ugynevezett „policej ágént”-ekkel dolgoztak, de volt egyenruhás rendőrségük is persze, a „kaiserliche, königliche militär polizej wache.” Ezt követte 1860/61-ben a visszaállított városi rendőrség, akkor szervezték meg Pest város polgári rendőrségét, amely azután részben a mai rendőrség alapját szolgáltatta. 1861-ben választották meg a pestvárosi polgári rendőrség főkapitányává Thaisz Eleket. A rendfenntartás, a rendbiztosokon kívül a poroszlók, a drabantőség kezében volt. Ez a fegyveres személyzet állott egy poroszló hadnagyból, egy őrmesterből, öt tizedesből, kétszáz poroszlóból, azonkívül tizenkét lovasrendőr és tizenkét lovas került.

— 1867-ben véget ért az osztrák rendőrigazgatás s bár ez a rendszer ellenséges volt, de mégis szakszerűség szempontjából voltak bizonyos jó oldalai. A kiegyezés után Thaisz igyekezett az osztrák kémeiket magyar besugókkal felváltani s általában azon volt, hogy kiirtsa a „policaj direkción” emlékét is. Ekkor már ismét fölvetődött az államosítás kérdése, a város azonban presztizs okokból huzódzott ettől. Végre az 1872-ik évi törvény keresztülvitte az egységesítést, a három városból megszületett Budapest és 1873-ban megtörtént a rendőrség államosítása.

Itt egy rövid kitéréssel visszakanyarodunk a legrégebbi időkbe, amikorról hiteles följegyzések vannak. Tábori Kornél írta össze ezeket az adatokat a régi főkapitányokról. E följegyzések szerint 1703-ban a főkapitány fizetése 30 forint volt. 1722-ben 150 forint. 1881-ben már 6200 forint, 1909-ben 1000 korona. Egy 1891-ből való városi kimutatás szerint a főkapitány alárendeltjei voltak a „városi hadnagy”, a „strázsamester”, egy „börtönfelügyelő” és öt „kapitánysági kancellista”. Volt három „rendőrkáplár” s azután a „poroszlók” és az „éjjeli őrök”. A közbiztonság ezekben a rendőri előidőkben gyöngye lábán állott. S ennek különös oka volt. A főkapitány óvakodott attól, hogy valakit becsukjanak. Aki a közrend ellen vétett, azt pénzbírságra ítélte. Ebből mellékjövedelmek huzott s éppen a mellékjövedelmek miatt nem igen emelték a fizetését.

Dorning Henrik így folytatja:

— A Thaisz érának sok bűne volt, ezek mind ismeretesek. Az elvadult igazságtalanságok, panamák és vesztegetések ellen Thaisz nem tudott vagy nem akart megfelelő módon fellépni, noha az akkori rendőrtiszt

karban voltak igen értékes emberek, akik azonban hiába küzdöttek az ár ellen. Végül is 1884-ben Jekelfalussy Lajost kinevezték miniszteri biztossá, hogy rendet teremtsen az elvadult állapotok között. Jekelfalussy tehát elfoglalta a Thaisz főkapitány melletti tiszti és nekilátott a rendcsinálásnak. Thaisz egy ideig mindent elkövetett, hogy helyén maradhasson végül is beadta a derekát és lemondott.

Thaisz távozásával lezárult az államrendőrségnek ez az első és szomorú korszaka s megkezdődött az újjászervezés, amelyben Jekelfalussy mellett élénk résztvett Pekáry József dr. a főkapitányhelyettes.

— 1885-ben került a rendőrség élére mint „erélyes ember” — így hozták oda s annak is bizonyult — Török János, a temesvári polgármester. Ő azután kipusztította a Thaisz éra utolsó maradványait, ami nem ment simán. Sok tragédia zárult le azzal, hogy Thaisz emberei közül néhányan börtönbe kerültek, mások öngyilkossá lettek. A polgárság biztonságát most már modern alapokra fektetett detektívosztály szolgáltatta s 1886-ban ennek az osztálynak a vezetőjévé Splényi Ödön bárót nevezték ki. Ő volt tehát az első detektívönök.

Egy-egy nevezetesebb névvel imitt-amott emlékezők indulnak meg.

— Splényi báró — mondja Baksa János — nagy tüntetési szakértő volt. Jogszkönyvben egyszer egy egyetemi tüntetésen szénrel dobálták a rendőröket és Splényi vonult ki rendet csinálni. Ez a Bánffy-obstrukció idején történt. A régi országház körül a Sándor-utcában kezdődött a dolog. Itt volt — a Sándor-utca Muzeum-körút — környékén az ugynevezett „tüntetési négyszög”. Minden nevezetesebb zajongás innen indult. Splényi pedig nagy mester volt abban, hogy kevés rendőrrel hogyan lehet nagy tömegeket leszerezni. A Sándor-utcában megtámadták Bánffy kocsiját, kövel le is ütötték a kocsiját, azután a tüntetők az egyetem felé vonultak. Splényi osztlásra szólított fel, de a diákság az egyetemre vonult és bezárták a kapukat. Ekkor kezdődött meg a szénrel dobálás a rendőrökre. Splényi követelte, hogy nyissák meg az egyetem kapuit. A rektor megjelent a kapuban és hivatkozva az egyetem autonómiájára, nem engedte be a rendőröket. Splényi ekkor betörtette a kaput a lóról le se szállott, jellovagolt a lépcsőkön az emeletre.

— Érdekes — mondja Dorning Henrik — sohse láttam Splényit lovon. Ugy emlékszem rá, hogy ha valami volt hátratett kézzel, kicsit meghajolva sétálgatott a „tüntetési négyszög”-ben a tömeg között. A rendőrei pedig ott voltak elbujva szerte a tömegben. Senkise látta őket. Ha azután kellett, adott jeltre rendőrök teremték elő a föld alól. Volt tüntetés az ő ideje alatt éppen elég. Az Istóczy-féle antiszemita tüntetések, azután amikor Janszky városparancsnok megkoszoruztatta a Hentziszobrot, a véderő vitás tüntetések, volt dolga a rendőrségnek. Egyszer egy ilyen tüntetési időszakban az első nap a rendőrség szétverte a tömeget. Hü, erre nekitámadtak az újságok, hogy így brutáltság, meg úgy. Másnap a rendőrség a kisujját sem mozdította. Szabadjára hagyta a tömeget, mire vérszemek kaptak, betörték egy néhány ablakot, kirabolták a kirakatokat. Másnap jöttek az újságok: hát a rendőrség ezt tűri? Erre azután harmadnap mikor már nagyon elfajultak a dolgok, véglegesen rendet teremtettek Splényiek s bár nem éppen kesztyűs kézzel, de egy hang sem szólt ellene. Ugy van az kérem, hogy a rendőrség olyan próféta, hogy mindig saját maga kell a saját prófétálsát meghírsítsa. Mindig úgy kell venni a dolgot, hogy tyűh, ebből baj lesz! S azután úgy kell intézkedni, hogy a jóslat ne váljon be és ne legyen baj.

Neveket említenek azokból a tüntetési időkben rendőrtiszteket, akik fegyelmet kaptak, vagy azért, mert valami tüntetést szétverték, vagy azért, mert valami tüntetést nem vertek szét. Mondják, hogy Boda Dezsőt tanácsos korában egy diáktüntetésen úgy megdobták kövel, hogy sántikálva tudott csak bejönni a hivatalába.

— Szóval — mondom, folytatja Dorning — Splényire úgy emlékszem, ahogy egymaga civilben bandukol a tüntetők között. Azaz, hogy nem egészen egymaga, mert hiszen a rendőrei kezűben voltak. De az ő közelében

csak egy ember lehetett. Kedvenc detektívja, akin de sokat mulattak abban az időben, — a „Splényi leibhuszárja” — egy Szántó Henrik nevű zsidó detektív, akit Splényi úgy hívott, hogy Móric.

— A Móric tisztsége volt például, hogy az összes újságokat korán reggel elolvassa és referáljon a gazdájának, mert Splényi soha újságba bele nem nézett. Móric ezért mindennap egy koronát kapott tőle. Reggel hét órakor be kellett üljön a kávéházba ott reggelizett és kitanulmányozta az újságokat. Ha a báró elutazott, akkor Móric költségátalányt kapott tőle, hogy mindenről értesítse. Ha fontos akkor táviratban, ha nem levélben. Egyszer a báró Balatonfüredre utazott. Ez volt az a szomorú esztendő, mikor Erzsébet királynét meggyilkolták. A báró utolsó napját töltötte Füreden s amint kiment sétálni, ismerősei jöttek szembe és újságolták a tragikus hírt: a királyné halott. Splényi legyintett: nem igaz. Egyre többen jöttek a hírrel, szavahihető emberek Splényi már-már azt hitte, hogy valami rossz tréfát csinálnak vele: nem lehet igaz a hír, hiszen Móric nem táviratozott.

Móric azonban meg akarta takarítani a költségeket a maga számára és gondolta miért táviratozzon, a báró holnap ugvis megjön. Ez volt az egyetlen eset, amikor Móric nem bizonyult megbízhatónak. De alaposan rá is fizetett. Splényi első dühében nekiesett és megverte. Egy hónapig nem állott szóba Mórival. Érdekes, hogy ez az ember hihetetlen kutyahűséggel ragaszkodott a gazdájához. Mikor Splényi már meghalt, akkor az özvegyét, Blahánét szolgáltatta. Az utolsó pillanatig ragaszkodott ahhoz, hogy minden apró cseprő ügyét ő intézze. Mikor már a vénség és a betegség leverte lábáról, akkor minden reggel ott volt s mert a lépcsőn már fölmenni nem tudott, a kapu alatt várta meg, hogy a eseléditől üzenjenek neki valamit, parancsoljanak neki valamit.

A jegyzetek fogynak Dorning kezében — Kalmár, Baksa, Török főparancsnok hozzáfűzögetnek az elmondottakhoz s követem sorjában az utat a Thaisz besugóitól a mai „európai” értelemben vett rendőrségig. Hoszszu, küzdelmes ut ez, melyet megszakított a világháború s a forradalmak.

Négyszobás lakásból álló egyemeletes sorház

őszi komfortos kivitelben a Sashegy lábánál, 30 évi adómentességgel, igen csekély áron kedvező fizetési feltételekkel eladó. Telefonszám: 48-4-66